

**MAKTAB YOSHIDAGI BOLALAR HAMDA ULARNING OTA-ONALARIDA
MEDIASAVODXONLIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI****Arobova Shohsanam Akram qizi****Andijon davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi****E-mail: Arobova0107@mail.com****Tel: +998 94 647-45-43****<https://doi.org/10.5281/zenodo.20265341>**

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktab yoshidagi bolalar hamda ularning ota-onalarida mediasavodxonlik ko'nikmalarini shakllantirishning samarali usullari yoritilgan. Axborot texnologiyalari va internet tarmoqlarining keng rivojlanishi sharoitida yosh avlodni turli zararli axborotlardan himoya qilish, ularda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va ishonchli manbalarni ajrata olish kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, interaktiv mashg'ulotlar, media tahlil, treninglar, raqamli xavfsizlik bo'yicha suhbatlar hamda ota-onalar bilan hamkorlikda olib boriladigan faoliyatlarning samaradorligi asoslab berilgan. Maqola natijalari bolalar va ota-onalarda media madaniyatni rivojlantirish hamda xavfsiz axborot muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik, maktab o'quvchilari, ota-onalar, axborot madaniyati, raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash, internet xavfsizligi, media ta'lim, axborot tahlili, pedagogik yondashuv.

Аннотация. В данной статье рассматриваются эффективные методы развития навыков медиаграмотности у детей школьного возраста и их родителей. В условиях широкого распространения информационных технологий и интернета важно защищать молодое поколение от различной вредной информации, развивать у них компетенции критического мышления, анализа информации и выявления надежных источников. Также обосновывается эффективность интерактивных занятий, анализа медиа, тренингов, бесед о цифровой безопасности и мероприятий, проводимых в сотрудничестве с родителями. Результаты статьи служат для развития медиакультуры у детей и родителей и создания безопасной информационной среды.

Ключевые слова: медиаграмотность, школьники, родители, информационная культура, цифровая грамотность, критическое мышление, безопасность в интернете, медиаобразование, анализ информации, педагогический подход.

Abstract. This article discusses effective methods for developing media literacy skills in school-age children and their parents. In the context of the widespread development of information technologies and the Internet, it is important to protect the younger generation from various harmful information, develop in them the competencies of critical thinking, information analysis and identification of reliable sources. The effectiveness of interactive classes, media analysis, trainings, conversations on digital safety, and activities carried out in collaboration with parents is also substantiated. The results of the article serve to develop media culture in children and parents and create a safe information environment.

Keywords: media literacy, schoolchildren, parents, information culture, digital literacy, critical thinking, Internet safety, media education, information analysis, pedagogical approach.

Kirish

XXI asr axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalar asri sifatida inson hayotining barcha jabhalariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli media

platformalarning keng tarqalishi bolalar va o'smirlarning dunyoqarashi, fikrlashi hamda kundalik hayot tarziga sezilarli ta'sir etmoqda. Bugungi kunda maktab yoshidagi bolalar turli xil axborotlarni tez va oson qabul qilmoqda, biroq ularning barchasi ham ishonchli yoki foydali emas. Shu sababli bolalarda hamda ularning ota-onalarida mediasavodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb masalaga aylandi. Mediasavodxonlik — bu insonning axborotni tanlash, tahlil qilish, baholash va undan ongli ravishda foydalanish qobiliyatidir. Mediasavodli inson yolg'on axborotni aniqlay oladi, media orqali bo'ladigan manipulyatsiyalarga berilmaydi va axborot xavfsizligi qoidalariga amal qiladi.

Asosiy. Zamonaviy axborot makonida inson har kuni katta hajmdagi ma'lumotlarga duch keladi. Ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, videoplatformalar va messengerlar orqali tarqaladigan axborotlar orasida haqiqatga mos kelmaydigan, noto'g'ri yoki zararli ma'lumotlar ham uchraydi. Ayniqsa, bolalar bunday axborotlarni tanqidiy tahlil qila olmagan sababli ularga tez ishonib qolishi mumkin. O'zbekistonlik pedagog va tadqiqotchilar mediasavodxonlikni yoshlarni zararli axborotlardan himoya qilishning muhim vositasi sifatida baholaydilar. Jumladan, Rashid Ishmuhamedov ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar va media vositalardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishini ta'kidlaydi¹ Olim mediasavodxonlikni shakllantirishda interaktiv metodlarning ahamiyatiga alohida urg'u beradi. Pedagog olim Bahrom To'xtayev yoshlar mediasavodxonligini rivojlantirishda oilaning o'rni muhim ekanligini qayd etadi². Uning fikricha, ota-onalar farzandlarning internetdan foydalanishini nazorat qilishi, media mahsulotlarni birgalikda tahlil qilishi va axborot xavfsizligi bo'yicha tushuntirish ishlari olib borishi zarur. Shuningdek, o'zbek pedagogik tadqiqotlarida maktab yoshidagi bolalarda mediasavodxonlikni shakllantirishning asosiy usullari sifatida media matnlarni tahlil qilish, internet xavfsizligi bo'yicha treninglar, suhbat va munozara metodlari tavsiya etilgan³. Tadqiqotchilar o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish orqali ularni turli manipulyativ axborotlardan himoya qilish mumkinligini ta'kidlaydilar. Nodira Egamberdiyevaning ilmiy tadqiqotlarida esa oilaviy tarbiya va ma'naviy muhitning bolalar media madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan⁴. Olimaning fikricha, ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi samimiy muloqot bolalarda internetdan ongli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'zbek olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda quyidagi usullar mediasavodxonlikni rivojlantirishda samarali deb hisoblanadi:

- ota-onalar uchun media treninglar tashkil etish;
- bolalar bilan media mahsulotlarni muhokama qilish;
- internet xavfsizligi bo'yicha tushuntirish ishlari;
- ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish madaniyatini shakllantirish;
- maktab va oila hamkorligini kuchaytirish;
- tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi topshiriqlardan foydalanish.

Tadqiqotlarda qayd etilishicha, ayniqsa maktab va oila hamkorligi mediasavodxonlikni shakllantirishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi⁵

¹ Ishmuhamedov R. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Fan, 2019. — B. 56.

² To'xtayev B. Yoshlar mediasavodxonligini rivojlantirish masalalari. — Toshkent, 2021. — B. 34.

³ Xoliqov A. Pedagogik mahorat va zamonaviy metodlar. — Toshkent, 2020. — B. 71.

⁴ Egamberdiyeva N. Oilaviy tarbiya pedagogikasi. — Toshkent, 2018. — B. 48

⁵ Yo'ldoshev J. Ta'lim samaradorligini oshirishda pedagogik texnologiyalar. — Toshkent, 2017. — B. 93.

Bolalarda mediasavodxonlikni shakllantirishning ahamiyati. Maktab yoshidagi bolalar internetdagi ma'lumotlarning barchasi ham ishonchli emasligini har doim ham anglay olmaydi. Ayrim hollarda ular yolg'on xabarlar, zararli reklama, firibgarlik yoki zo'rvonlikni targ'ib qiluvchi kontent ta'siriga tushib qolishi mumkin. Bolalarda mediasavodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish usullari

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. Bolalarni har qanday axborotni darhol qabul qilmaslikka o'rgatish zarur. O'quvchilarga "Bu ma'lumot qayerdan olingan?", "Muallif kim?", "Bu xabar rostmi?" kabi savollarni berishga odatlantirish kerak. Bunday yondashuv bolalarda tahliliy fikrlashni rivojlantiradi.

Axborotni tekshirishga o'rgatish. Bolalarga bir nechta manbalarni solishtirish, rasm va videolarning haqiqiyiligini tekshirish usullarini tushuntirish muhimdir. Bu ularda internetdagi yolg'on xabarlarini ajrata olish qobiliyatini shakllantiradi.

Internet xavfsizligi qoidalarini tushuntirish. Bolalar internetdan foydalanishda xavfsizlik qoidalarini bilishi kerak. Jumladan:

- shaxsiy ma'lumotlarni begonalarga bermaslik;
- notanish havolalarni ochmaslik;
- internetdagi begona insonlarga ishonmaslik;
- kuchli parollardan foydalanish kabi qoidalarga amal qilish muhimdir.

Media mahsulotlarni birgalikda tahlil qilish. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalar bilan birgalikda film, reklama, video yoki yangiliklarni tomosha qilib, ular haqida suhbatlashishi foydali hisoblanadi. Bu bolalarning media mazmunini chuqurroq tushunishiga yordam beradi.

Foydali kontentga yo'naltirish. Bolalarni ta'limiy videolar, elektron kutubxonalar, ilmiy dasturlar va foydali internet resurslaridan foydalanishga undash kerak. Bu ularning media muhitdan samarali foydalanishiga yordam beradi.

Ota-onalarda mediasavodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish usullari

Raqamli texnologiyalar bo'yicha bilimlarni oshirish. Ota-onalar zamonaviy media vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va mobil ilovalar haqida yetarli bilimga ega bo'lishi kerak. Chunki farzandlar foydalanayotgan media muhitni tushunmasdan turib, ularni to'g'ri yo'naltirish qiyin.

Farzand bilan ochiq muloqot qilish. Bolalar internetda uchratgan axborotlari haqida ota-onasi bilan erkin suhbat qila olishi kerak. Ochiq muloqot bolalarda ishonch hissini kuchaytiradi va muammolarni o'z vaqtida aniqlash imkonini beradi.

Nazorat va ishonch muvozanatini saqlash. Farzandning internet faoliyatini nazorat qilish muhim, biroq haddan tashqari taqiqlar bolada salbiy munosabat uyg'otishi mumkin. Shu sababli ota-onalar nazorat bilan birga tushuntirish va ishonchga ham e'tibor qaratishi lozim.

Shaxsiy namuna ko'rsatish. Bolalar ko'pincha kattalarning xatti-harakatini takrorlaydi. Agar ota-onalar internetdan me'yorida va madaniyatli foydalansa, bolalar ham shu odatni o'zlashtiradi.

Media ta'lim bo'yicha treninglarda qatnashish. Maktablar va ta'lim muassasalari tomonidan tashkil etiladigan seminar, trening va davra suhbatlarida ota-onalarning ishtiroki ularning mediasavodxonlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Maktab va oilaning hamkorligi. Bolalarda mediasavodxonlikni shakllantirish faqat maktab yoki oilaning vazifasi emas. Bu jarayonda ularning o'zaro hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

O'qituvchilar va ota-onalar:

- ✓ bolalarning internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirishi;
- ✓ foydali media resurslarni tavsiya qilishi;

- ✓ internet xavfsizligi bo'yicha targ'ibot ishlari olib borishi;
- ✓ bolalarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishi kerak.

Xulosa. Bugungi axborotlashgan jamiyatda mediasavodxonlik har bir inson uchun muhim hayotiy ko'nikmaga aylandi. Ayniqsa, maktab yoshidagi bolalar va ularning ota-onalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali ularni zararli axborotlardan himoya qilish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish hamda raqamli madaniyatni yuksaltirish mumkin. Bu borada oila, maktab va jamiyatning hamkorligi katta ahamiyatga ega. Mediasavodli avlod esa kelajakda ongli, bilimli va axborot tahdidlariga bardosh bera oladigan jamiyatni shakllantiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ishmuhamedov R. *Ta'limda innovatsion texnologiyalar*. — Toshkent: Fan, 2019. — B. 56.
2. To'xtayev B. *Yoshlar mediasavodxonligini rivojlantirish masalalari*. — Toshkent, 2021. — B. 34.
3. Xoliqov A. *Pedagogik mahorat va zamonaviy metodlar*. — Toshkent, 2020. — B. 71.
4. Egamberdiyeva N. *Oilaviy tarbiya pedagogikasi*. — Toshkent, 2018. — B. 48.
5. Yo'ldoshev J. *Ta'lim samaradorligini oshirishda pedagogik texnologiyalar*. — Toshkent, 2017. — B. 93.
6. Marshall McLuhan. *Understanding Media: The Extensions of Man*. — New York: McGraw-Hill, 1964.
7. David Buckingham. *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. — Cambridge: Polity Press, 2003.
8. Alexander Fedorov. *Media Education and Media Literacy*. — Moscow, 2004.
9. Lev Vygotsky. *Mind in Society*. — Harvard University Press, 1978.
10. Len Masterman. *Teaching the Media*. — London: Routledge, 1985.
11. <https://www.unesco.org>. Media and Information Literacy resources
12. <https://www.medialit.org>. Center for Media Literacy
13. <https://www.edutopia.org>. Digital literacy and education articles